

Аніщук Н. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри історії держави та права, доктор юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИПИ ГЕНДЕРНОГО ПРАВА

У вітчизняному гендерному праві, яке є складовою частиною системи права України та являє собою комплексну галузь права, логічно знаходять своє втілення загальні, міжгалузеві та галузеві принципи. Хоча загальні принципи, прямо й не закріплені у гендерному законодавстві України, але вони витікають із змісту нормативно-правових актів у сфері гендера. Так, до загальних принципів гендерного права відносяться: верховенства права, пріоритетності прав та свобод людини і громадянина, їх повноти та гарантованості, недопущення звуження змісту прав та свобод людини і громадянина, гуманізму, демократизму, гласності й інформованості тощо. Враховуючи комплексний характер гендерного права, у цій галузі зустрічаються й міжгалузеві принципи. Наприклад, принцип відшкодування шкоди, завданої унаслідок гендерної дискримінації, який з теоретичної точки зору, з одного боку, можна розглядати принципом гендерного права, з іншого – цивільного права.

Специфіка галузевих принципів гендерного права полягає у тому, що вони перебувають на первинному етапі їх розроблення. Тому сьогодні перед вітчизняною юриспруденцією поставлено нове завдання: формулювання галузевих принципів гендерного права на доктринальному рівні.

До фундаменальних галузевих принципів вітчизняного гендерного права можна віднести такі, а саме:

принцип гендерної рівності, який означає рівну участь жінок та чоловіків в усіх сферах суспільного та приватного життя та рівний статус, рівні можливості використовувати всі права та розвивати свій особистісний потенціал, завдяки якому вони здійснюють свій внесок у соціальний розвиток, а також отримання однакової користі від результатів такого розвитку;

принцип недискримінації за статевою ознакою, який зводиться до встановлення заборони відкритої й прихованої гендерної дискримінації у будь-яких сферах діяльності щодо осіб різної статі. Порушення даного принципу, тобто проведення політики, або вчинення інших дій, що ставлять жінок та чоловіків у нерівне положення на основі статевої належності, вважається гендерною дискримінацією і підлягає усуненню в порядку, визначеному законом;

принцип застосування позитивних дій (позитивної гендерної дискримінації), який полягає у встановленні тимчасових спеціальних заходів з метою створення рівних можливостей для жінок і чоловіків та просування гендерної рівності у специфічних сферах соціального життя, де виявляється непропорційне представництво жінок та чоловіків або нерівний статус осіб одного гендеру, так само як і надання спеціальних пільг для жінок у разі вагітності або народження дитини та інших форм заохочень для осіб різної статі для усунення гендерного дисбалансу в суспільстві;

принцип державного гарантування гендерного паритету, згідно з яким держава встановлює систему гарантій щодо досягнення гендерного паритету, закріплених в Конституції та міжнародно-правових документах, здійснюваних через різноманітні організації та установи, забезпечуваних відповідними матеріальними і організаційними засобами (діяльність законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, здійснення судами правосуддя тощо);

принцип пріоритетності гендерних стратегій, згідно з яким пріоритетними в системі напрямів оновлення та реформування державного і суспільного життя є гендерні стратегії – суспільно значимі гендерні спрямування в діяльності соціумів та їх організаційних структур, направлених на утвердження гендерної демократії в суспільстві з метою розвитку гендерної культури, та відповідна до них гендерна політика;

принцип подолання гендерної стереотипності, який проявляється у змінах соціальних та культурних моделей поведінки чоловіків і жінок у правовому житті суспільства для досягнення викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок;

принцип виховання й пропаганди культури гендерної рівності, згідно з яким не підтримуються традиції та культури, що містять у собі елементи гендерної дискримінації. Цей принцип спрямований на пропагування ідей гендерної рівності як пріоритету в суспільстві, і таким чином, впливає на виховання гендерної культури як складника правової культури населення;

принцип гармонізації міжнародного та національного гендерного законодавства. Суть принципу полягає в тому, що правовий національний механізм, побудований на гендерних основах, потребує відповідності всієї системи національного права з гендерними аспектами міжнародного права, з реалізацією міжнародних документів, в яких закріплені гендерні принципи.

Таким чином, принципи гендерного права – це керівні ідеї, які характеризують зміст гендерного права, його сутність і призначення в суспільстві. Вищезгадані принципи галузі вітчизняного гендерного права формально-юридично закріплені в чинних для України Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» та Факультативному протоколі до неї, в Конституції України, Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та інших нормативно-правових актах із гендерної проблематики. Ці принципи, з одного боку, основою, «хребцем» формування галузі гендерного права України, з іншого – на їх основі створюються принципи інститутів гендерного права (інститут прав жінок, інститут прав чоловіків, інститут гендерного правопорядку, інститут гендерних правопорушень, інститут гендерно-правової відповідальності тощо), гендерно-правові норми, і нарешті, вони є правовими нормами високого рівня узагальненості, які можуть слугувати юридичною підставою не тільки для законотворчої, але й правозастосовчої діяльності у сфері забезпечення рівноправ'я статей.